



Europako haizeak eta hizkuntza gutxituak

Bojan Brezigar, Hizkuntza Gutxituen Europako Bulegoko (EBLUL) presidenteak Euskal Herria bisitatu zuen udaberri bukaeran, Euskararen Kontseiluak (Donostian) eta Sabino Arana Elkargoaren *Hermes* aldizkariak (Bilbon) bultzatutako ekimenetan parte hartzeko.

Italiako, Triesteko esloveniar aditu hau guztiz interresgarria zaigu, bere bizitzako azken 30 urteak hizkuntza gutxituak normaltzeko lanetan eman dituelako, ibilia den kazetari eta politikari gisako jardueren bitartez. Beraz, Brezigarrek gure artean azaldu zituen ideia batzuk gogora ekartzea egokia baino, derrigorrezkoa dugu soziolinguistikari eskainitako lerro hauetan.

Hizkuntza gutxituen garrantzia: lehendabizi, hizkuntza gutxituen ugaritasuna eta garrantzi kuantitatiboa aipa dezakegu. Izan ere, Brezigarrek dioenez, Europako Batasuneko estatu guzti-guztietan hizkuntza gutxitutzat jo daitekeen hizkuntzaren bat —gutxienez— erabiltzen da. Hau da, gaur egun 40 milioi hitzunik 60 hizkuntza gutxitu hitz egiten dituzte.

Datuok hizkuntza gutxituek European duten garrantzia agerian uzten dute eta, baten batek inoiz pentsatu izan badu *hizkuntza berezia* izatea euskaldun, katalan eta galego bakan bitxi batzuen kontua zela, begi bistakoa da berezitasun hori uste baino hedatuagoa dela. Dena den, ezjakintasun edo uste oker hori gure artean nahikoa zabaldua da goela susmatzen dut, hizkuntza gutxituak azpi-talde edo azpi-gizarte batzuen berezitasuna izanik, hiztun komunitate horien bizipenak jendaurrean oihartzunik gabe gelditu ohi direlako; ezkutuan edo arlo pribatuan zokoratuta, duten garrantzi kuantitatiboa —eta zer esanik ez, kualitatiboa— dutela ere.

Gure artean ere gauza bera gertatzen da: zonalde erdaldunetako jende askok ez du euskararen komunitatea-

ren berririk; eta hau ez da nire uste apala, hainbat ikerketatan agertu zaigun errealitatea baizik. Euskararen agerpena, poliki-poliki gero eta ugariagoa bada ere, Euskal Herriko gizartearen indar eta korrante indartsuen eta nagusietan —botere zein kontrabotere eremuetan— sarri ahaztuta eta baztertuta gelditzen da, oraindik.

Hizkuntza gutxituak eta Europa: 1990. urtetik aurrera, alabaina, hizkuntza gutxituak gero eta aipatuagoak dira Europan, Brezigarrek gogorarazten zigun bezala. Baina, mugimendu berri horren pizgarria ez zen hizkuntza horien alde egiteko zioa, gatazka etnikoak —askotan, hizkuntza gutxituak tarte— ekiditea baizik.

Ondoren, aurrerapausoak eman dira, eta, adibidez, joan zen abuztuaren 1ean Herrialdeetako eta gutxiengo hizkuntzen Europako gutuna (www.euskadi.net/euskara_araubidea/Legedia/texjueus.pdf) indarrean jarri da Espainian; baina, halakoak gehiago sozialarentzat txikieria eta ezerekeria izanik, gertakizun horrek ez du gizatean inolako oihartzunik izan. Aipagarriak dira gutun horren bigarren partean aintzakotzat hartzen diren hainbat funts; besteak beste, herrialdeetako eta gutxiengo hizkuntzen onarpen eta errespetua; halako hizkuntzak bultzatzeko eginkizunen premia; berauek ikasteko eta irakasteko erraztasunak; bazterketa errotik kendu...

Brezigarrek gogorazi zuenera bueltatuz, 1998ko otsailaren 1ean indarrean jarri zen *Gutxitu Nazionalak babetarako hitzarmen-markoa* dugu legalki lotesle den lehengo oinarritzko dokumentua (hori ere, aipaturiko web orrian dago).

Dena dela, EBLULEko presidentek argi utzi zuen egindako bidea ez dela inolaz ere nahikoa hizkuntza gutxituen geroa ziurtatzeko. Lortutakoa ontzat jo arren, estatuek hizkuntz politikarako ahalmen osoa euren esku dute oraindik, eta EBko Europar Kontseiluak 2000. urteko Nizako bileran aldarrikapen politiko gisa Europar Batasunaren Oinarritzko Eskubideen Karta ontzat eman bazuen ere, dokumentu horrek juridikoki ez du inolako baliorik. Brezigar, halere, itxaropentsu agertu zen aldarrikapen horrek bide emankorragoa urratzeko irizpideak finkatzen zituela-

koan. Baina, ikuspuntu eraginkor batetik begiratuta, lan mardula dugu oraindik egiteke.

Esloveniar interesgarri horren esanetan, Europako haizeak gure alde dabilta eta Nafarroan atzera egiteko saioen parekorik ez dira kontinente honetan ezagutu, azken hogeit urteotan. Bada zori txarra, gero, halako marka gurean lortzea!

Zer eskain diezaioke EBk euskarari?

Orain arte bildutako ideiez gogoeta eginez, ondorio batzuk atera ditzakegu. Batetik, argi dago EBren eragile nagusia ekonomia denez, Europako erakunde horrek ez duela berez ahalegin berezirik egingo hizkuntza gutxituak bermatzeko eta zeregin hori ez da euren kezka nagusien artean sartuko.

Baina, egia da ere pluraltasun kulturalaren eta oinarriko eskubideen aldeko aldarrikapenak sarri egin direla kontinente zaharrea, eta Europa harro dagoela horiekiko dituen mirespenaz eta sentiberatasunaz —Estatu Batuek ez bezala—.

Puntu biok batera jarrita, hauxe ondoriozta dezakegu: EBko hizkuntza gutxituen aldeko jarrera epelak pizgarri bat beharko du hizkuntza horiekiko grina sortzeko; eta hor dago gure eginkizuna, hizkuntza horien hiztun komunitateen partaide eta ordezkari guztiena, hain zuzen ere: hizkuntza gutxituen normalkuntza hizpide bihurtzea, etxean bertan nahiz European. Lan hori guk geuk bete ezean beste inork ez duela bere gain hartuko argi izan behar dugu. Azken finean, EBko asmorik hoberenak ere ez dira inoiz gauzatuko horren premiarik sentitu ezean, eta premia hori gure eskutik soilik sor daiteke.

Euskal hiztunen komunitatearen bizindarra

Horretan, alabaina, herriak du azken hitza. Esate baterako, Quebec-en sortu zen hiztun komunitate baten *bizin* -

dar etnolinguistiko kontzeptuak hizkuntza bik edo gehiagok ukipen egoera batean duten osasuna islatzen du.

Bada, kontzeptu hori gure artean aplikatuz gero, euskararen komunitatearen bizindarrak zalantza potoloak pizten zaizkit. Izan ere, Hego Euskal Herriko gazteen artean, adibidez, euskaldunak gero eta ugariagoak badira ere, horietako gehienek ez dute hiztun komunitate sendo eta trinkorik osatzen, *Etorkizuna Aurreikusten 99: Euskal Herriko gaztetxoak eta euskara* ikerlanak argi uzten duen bezala; gaztetxo euskaldun gehienak erdal hiztunen komunitatean sakabanatzen dira; ez dute euskaldunen arteko euskarazko harreman sarerik osatzen, eta horren ezean ez dago euskal komunitate osasuntsurik.

Halere, itzaropenerako lekua badago, zeren euskalgintzak sendo dirauen lekuetan eta euskararen normal-kuntzarako urratsak eman direnean, ondorioz, euskarazko harreman sareen hedapena astiro-astiro zabalduz doa.

Baina, bestalde, asko dira, batere kezka arrastorik gabe, egunerokoan euskara alde batera uzten duten euskaldunak, euskara maite izan eta puntualki horren alde zerbait egiteko prest egon arren. Boluntarismo hutsarekin, baina, ezin dute erabilera bermatu; soilik horretarako derrigortuak (lanerako premia, adibidez) sentitzen badute bihurtuko dira sentimendu eta atxikimendu horiek erabilerara; osterantzean, errealitate erdaldun orojaleak asmo zintzo horiek laster irentsiko ditu.

Euskalgintza profesionalizatua gehi herriaren berotasuna

Horregatik, eta EBko hizkuntz bidegurutzeari begira, gurea bezalako herrietan apustu ausartagoaren premia larria dago, gure auzia kontuan hartuko bada.

Egia da euskalgintzak aurrera egin duela nabarmenki, eta boluntarismo hutsetik —eta, askotan, inozotik— abiatuta oinarri tekniko sendoko planteamenduetara igaro dela hamarkada gutxitan: soziolinguistikaz asko ikasi eta aurreratu da. Eta hori txalogarria da, salbuespenak sal-

buespen, eta euskalgintzan diharduten zaletu eta profesionalen ugaritasuna, kemena eta prestasuna miresgarriak dira. Horiek egindako lan eskerge da euskarak duen bermerik sendoena, eta berauek osatzen dute euskararen etorkizun oparorako atea. Izan ere, hizkuntza gutxitua berreskuratzea ez da txantxetako lana, ez. Euskarak, eta antzeko egoeran dauden hizkuntzek, hizkuntza nagusiekin duten eguneroko borrokan garaile irteteko, iaioitasun handia eskatzen dute: euren alde egiteko erabilgarri dituzten baliabideak oso eskasak dira, hizkuntza boteretuek dituztenekin konparatuta. Horregatik, ondo jakin behar dugu indarrak biltzen eta ondo erabiltzen; plangintza zorrotzaren eskutik, hain zuzen; bestela, errekurtsioak alferrik galduko dira-eta.

Beti ere, aditu eta plangileen oinarria herriaren berotasuna eta bermea izanik.

Prestakuntza teknikorako aukera berriak

Hizkuntza gutxitu baten gainbehera iraultzen hasteko, edo Joshua A. Fishman-ek *Reversing Language Shift* bezala izendatu zuen gisako prozesuan abiatzeko, euskalgintzak aditu eta teknikarien premia handia duela esan dugu arestian. Baina halako profesionalak non eta nola sortu eta trebatu?

Gabezia horiek estaltzeko aspaldi sortu zen UEUko soziolinguistika arloa, eta Euskal Herriko eta Mondragon Unibertsitateetako hainbat ikasketatan lerro soziolinguistikoak ere ari dira sendotzen.

Hemen, alabaina, orain aipatu nahi ditugun ikasketak beste batzuk dira: euskalgintzako profesionalentzat sortu berriak diren berariazko unibertsitateko graduondoko ikastaro bi, hain zuzen.

Horietako batek Eusko Ikaskuntza, Euskal Herriko Unibertsitatea, UEU, SEI eta Hizkuntz Politikarako Sailordetza jarri ditu elkarlanean: HIZNET izeneko *Hizkuntza Plangintza Ikastaroa* (www.eusko-ikaskuntza.org/HIZNET) dugu. Horren xedea, laburbilduta, hauxe litzateke: euskal-

gintzan diharduten edo jardun nahi duten guztiei sozio-linguistikak eskaintzen dituen hainbat eduki teoriko eta tresneria enpiriko helaraztea. Ezaugarri aipagarri bat: Interneten bidez burutuko da ikastaro hau.

Bigarren ikastaroak oso antzeko izena du, baina ez edukiak: HIZTEK da, hain zuzen, eta UEUK antolatu du (www.ueu.org/titulazioak/Hiztek.htm). Hizkuntzaren tratamendu automatikoaren inguruan formatzea bilatzen du: lengoia naturalaren prozesamenduaz (LNP) —informatikarien terminologian— edo, bestela esanda, hizkuntzalarien linguistika konputazionalaz arduratuko da. Hizkuntzalaritza eta informatika uztartu nahi dituzten, edo eguneroko jardunean horrela egiten duten filologo, hizkuntzalari zein profesionalei zuzentzen zaie.

Bi ikastarook abian jarriko dira 2001-2002 ikasturtean, gure aldetik ongi etorririk beroena eskainita.°